

שיחה לעם

רעיון לפרשת השבוע מעובד ע"פ שיחות הרבי מליובאוויטש

האם הבין יוסף את הרמז?

ששמע יוסף מפורשות מהמלאך על דבר הסכנה - הלך והמשיך בדרכו אל אחיו, שכן כדי לקיים את מצות אביו רשאי היה למסור את הנפש, העיקר ששליחות אביו תתבצע.

אלא שעדיין דרוש ביאור, כיצד הכריע יוסף בשאלה כה גורלית לטובת מצות כיבוד אב, הרי בסופו של דבר אם אחיו ימיתוהו - לא יהיה ביכולתו למלא את שליחותו בקיום המצוה, שהרי אביו שלחו אל אחיו כדי שיחזור אליו וידווח לו, ובלשון הפסוק: "לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן - והשיבני דבר". אם כן, איזה היתר יש ליוסף במעשה הסיכון שעשה!?

הביאור בזה:

נאמר בהלכה⁷ שאם מדובר ב"אדם גדול וחסיד יראי-שמים ורואה שהדור פרוץ בכך - רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצווה קלה, כדי שיראו העם ולמדו ליראה את ה'...". קביעה זו היא לכל הדעות - גם לדעת הרמב"ם.

על-דרך-זה ניתן להסביר בענייננו: אחי יוסף התרשלו במצות כיבוד אב. (כפי שהדבר בא לידי ביטוי במספר מאורעות: הריגת אנשי שכם בידי שמעון ולוי שלא היה לרצונו של יעקב⁸; מעשה ראובן שבלבל יצועי אביו; ובמיוחד מכך שכל עצם שנאתם את יוסף היה בשל האהבה המיוחדת שרכש אביהם ליוסף⁹). לפיכך, ראה זאת יוסף וסבר כי הוא רשאי למסור את נפשו עבור מצות כיבוד אב, וכל זאת - כדי שאחיו יסיקו את הלקח ויזהרו לקיים מצוה זו בהקפדה יתירה¹⁰.

ידועים דברי השל"ה (בפרשתנו) שיש קשר בין פרשיות התורה לחגים החלים בזמנים אלו. ולפי זה יש לקשר את פרשת וישב לחנוכה:

בשניהם, הן אצל יוסף והן אצל החשמונאים, מצינו שלא היו מחויבים למסור את הנפש (והרי החשמונאים יכלו לשמור מצוות בצנעה ולא היו חייבים להילחם ביוונים...). ובכל זאת, מסר יוסף את נפשו עבור מצות כיבוד אב, וכן החשמונאים הלכו באופן של למעלה ממדידה והגבלה ונהגו בחירוף-נפש עבור קיום המצוות.

ואת הסוף כולם מכירים - הן יוסף והן החשמונאים הצליחו במשימתם וקידשו בכך שם-שמים.

(לקוטי שיחות חלק לה שיחה ג)

בעקבות סיפור חלומותיו של יוסף, חלחלה בלב אחיו שנאה עצומה כלפיו שנתנה את אותותיה בהמשך חייו. כאשר הלך יוסף לחפש את אחיו בשליחות אביו, פגש בדרכו את המלאך גבריאל. שאלו יוסף היכן נמצאים אחיו, והשיבו המלאך: "נסעו מזה, כי שמעתי אומרים נלכה דותינה"¹. מפרש רש"י: "נסעו מזה - הסיענו עצמן מן האחוה. נלכה דותינה - לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

כשמתבוננים בכך, ניתן להבחין בדבר-פלא: חרף אזהרת המלאך על מזימתם להורגו לא חדל יוסף מלהמשיך בדרכו. ומתבקשת השאלה, כיצד סיכן יוסף את עצמו והמשיך בדרכו לקראת אחיו? הלא בכך הוא מאבד עצמו לדעת!

ואכן, מטעם שאלה זו פירש הרמב"ן² שהמלאך לא אמר ליוסף במפורש על מזימתם כי-אם רק שאחיו נמצאים בדותן ("שמעתי אומרים נלכה דותינה"). המלאך מצדו התכוון לרמז לו שהאחים הלכו "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם", אך יוסף לא הבין את הרמז. לו היה מבין את הרמז - בטח לא היה ממשיך בדרכו³.

להבנת העניין, יש להקדים שלפי ההלכה כאשר אמרו גויים ליהודי, עבור על אחת ממצוות התורה או שנהרוג אותך - יעבור ואל ייהרג" (מלבד שלושת העבירות של עבודה-זרה גילוי-עריות ושפיכות-דמים, שבהם "יהרג ואל יעבור").

אולם במקרה שיהודי חפץ בכל זאת להחמיר ולמסור את נפשו על מצוה מסוימת, נחלקו בכך הראשונים: לדעת הרמב"ם⁴ הדבר אסור, ואם אדם מסר את נפשו - "הרי זה מתחייב בנפשו". ואילו ה'תוספות'⁵ סוברים, שהכוונה בלשון "יעבור ואל ייהרג" שהרשות בידו לעבור כדי שלא ייהרג, אך אם בכל זאת אדם מסר על כך את נפשו - "צדקה תחשב לו"⁶.

לפי זה ניתן להסביר בענייננו:

הרמב"ן סובר כדברי הרמב"ם שחל איסור מוחלט למסור את הנפש כדי לקיים מצוות, ואם כן, לו יוסף היה יודע שאחיו מבקשים את נפשו - היה אסור לו למסור את נפשו כדי לקיים את מצות כיבוד אב ("לך נא ראה את שלום אחיך..."). משום כך, פירש הרמב"ן שהמלאך לא אמר לו מפורשות על דבר קיומה של הסכנה.

רש"י, לעומתו, סובר כדעת התוספות, שאדם רשאי להחמיר ולמסור את נפשו בכל העבירות שבתורה, ואם כן מובן שלמרות

¹ פרק ל"ז פסוק י"ז.

² ובלשון: "אמר [ליוסף] לשון משמש לשני פנים, ושניהם אמת, והוא לא הבין הנסתר" (ל"ז, י"ז).

³ אין להסביר כך גם פירוש רש"י, שכן לפי זה היה על רש"י לכתוב "רמז לו שהסיענו עצמן מן האחוה..." וכיוצא-בזה. כך גם מפורש בפירוש רש"י על מסכת סוטה (ג, ב) (דיבור-המתחיל "משכם גבוהו"): "כך אמר לו... כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבוא אצלנו".

⁴ הלכות יסודי התורה פרק ה' הלכה א' וד'.

⁵ במסכת עבודה-זרה דף כ"ז עמוד ב' (דיבור המתחיל "כול"), ועוד.

⁶ לשון הכסף-משנה על הרמב"ם ה"ל.

⁷ ג'מוקיי'וסף, בית-יוסף, ועוד.

⁸ כפי שאמר "ולבאישני ביושב הארץ..." (פרק ל"ז פסוק ל').

⁹ כנאמר "וישראל אהב את יוסף מכל בניו... ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אותו" (פרק ל"ז פסוקים ג'ד).

¹⁰ משום כך, לא משנה אם השליחות לא תתקיים במלואה, כי מסירות-הנפש הנדרש כאן אינו אלא

בשביל קידוש-השם.